

Drottningen av Harlem **av Anders Hansson**

Hennes röst var raspig och en smula gäll. Hon var en stor artist men anses inte vara någon stor sångerska. Hon var en modig, självständig kvinna men drogs till karlar som bedrog och misshandlade henne. Hon levde "det glada livet" men förstörde sig själv med sprit och droger och dog alltför ung. Raden av biografier tillägnade Billie Holiday är redan lång men intresset för denna kvinna verkar inte svalna. Den senaste boken om jazzlegenden är skriven av Julia Blackburn och heter just *Billie Holiday*.

Billie Holiday, som egentligen hette Eleonor i förnamn, växte upp i Baltimore under stökiga familjeförhållanden. Modern, "Sadie" Harris, lämnade bort barnet under långa perioder och den förmodade fadern, musikern Clarence Holiday, hade bara sporadisk kontakt med sin dotter. Som tioåring döms Eleonor till ett år på ungdomsvårdsskola eftersom hon anses sakna riktig omvårdnad och förmyndare. När hon är elva våldtas hon av en granne. 1929 flyttar hon in hos sin mor på en bordell i Harlem i New York och grips några veckor senare av polisen och får tillbringa nära ett halvår i fängelse som "lösdrivare och lösaktig vuxen". Då är hon fjorton år. I början av trettioalet börjar hon sjunga på barer och byter namn till Billie Holiday.

Märkliga frukter

USA var på den här tiden starkt segregerat, framför allt i sydstaterna. Något som Holiday fick känna på när hon turnerade med Artie Shaws helvita orkester. Hotell, restauranger och offentliga toaletter var ofta stängda för bandets vokalist. Året innan, 1937, drabbades hon indirekt av de så kallades Jim Crow-lagarna när hennes far dog i Texas efter att ha nekats vård på en rad sjukhus. Samma öde som en av Holidays förebilder Bessie Smith drabbats av tidigare.

En av de mest avskryvda sidorna av den vita rasismen var lynchningarna. Som så ofta inom jazzen och den amerikanska populärmusiken i övrigt, var det en judisk låtskrivare som översatte förtvivlan till ord och toner. (Andra judiska kompositörer och textförfattare var Irving Berlin och bröderna Ira och George Gershwin vars betydelse knappast kan överskattas.) 1939 skrev Abel Meeropol, som senare bytte namn till Lewis Allan, *Strange Fruit* som en reaktion på ett fotografi av en lynchning.

Texten låg långt ifrån de låtar om kärlekens vackra och fula sidor som Billie Holiday mest höll sig till. Men hennes vemodiga, bluesindränkta röst var perfekt lämpad att framföra de sorgsna, bittra orden. Hon envisades med att sjunga sången genom hela sin karriär trots att klubbägare, av rasistiska eller kommersiella skäl, föredrog att hon lät bli och trots att det innebar att hon drog på sig myndigheternas ogillande och trakasserier.

På grund av hon suttit i fängelse för narkotikabrott förlorade Billie Holiday sin artistlicens i New York vilket innebar att hon inte fick uppträda på stans nattklubbar. I stället tvingades hon ut på eviga och slitsamma turnéer runt om i landet. När som helst kunde agenter från Federala narkotikabyrån dyka upp. Agenten överste George White förklarade 1971 att Billie Holiday var en "periodare" som bara skadade sig själv med sitt missbruk, men att hon var "en mycket lockande kund" som kunde ge byrån bra publicitet. Sista gången Holiday

Åkte fast för narkotikainnehav låg hon i en sjuksäng på Metropolitan Hospital i Harlem. En dryg månad senare, den 17 juli 1959, dog hon utan att ha lämnat denna säng.

Dimmiga minnen

Med vissa artister är det så att myten blir större än människan. I fallet Holiday dominerar den självförbrännande livsstilen bilden och artisten Billie Holiday hamnar ofta i skymundan. Julia Blackburn verkar ha ambitionen att komma förbi knarket, fyllan och det vilda och ofta våldsamma kärlekslivet. Det lyckas bara delvis eftersom minnesbilderna i boken präglas av spritindränkta dagar, kvällar och nätter.

Som flera av intervjupersonerna i boken påpekar så var droger något som "alla" i jazzvärlden höll på med vid den här tiden. Men de flesta av dem klarade vad Billie Holiday misslyckades med. Att överleva. Lady Day dog bara fyrtiofyra år gammal med "en så långt framskriden skrumplever att jag aldrig hade sett något liknande" som en läkare uttryckte saken.

Bokens historia rymmer mer än ett tragiskt människoöde. Julia Blackburn har baserat sitt arbete på ett enormt material ihopsamlat av en kvinna som hette Linda Kuehl. Hon hade bland annat gjort fler än 150 intervjuer med människor som kunde tänkas ha något att berätta om Billie Holiday. Men Linda Kuehls dröm om att skriva en bok om jazzsångerskan gick i stöpet. Hon fick inte ihop stoffet till en sammanhängande helhet, körde fast och tog till slut sitt liv 1979.

Julia Blackburn låter i möjligaste mån intervjupersonerna själva komma till tals. Långa avsnitt är rena transkriptioner av bandade samtal. Att på så sätt få höra berättelserna om Billie Holiday "direkt" från dem som var med är fascinerande och spännande. Även om minnet hos vissa sviktar lite grann och det är lite si och så med nykterheten, både på den tiden det begav sig och när intervjun görs.

Personligt tilltag

Boken inleds med en historia om hur en fjortonårig flicka befinner sig på en fest med berusade vuxna, varav en och annan prostituerad kvinna och där männen kastar lystna blickar på den unga tösen, som sätter sig vid grammofonen och upptäcker Sångerskan. Det visar sig att berättelsen om Billie Holiday inte tar sin början riktigt här, utan det är författarinnans egna upplevelser som förtäljs.

Julia Blackburn gör från allra första början klart att hon har ett väldigt personligt förhållande till Billie Holiday. Det är nästan regel att författare till biografier om musiker talar om hur de upptäckte sin idol och hur mycket denna person betyder för just dem. Oftast tillför det inte något. Väljer man att skriva en bok om en person så får man ju förutsätta att människan intresserar en på något sätt. Jag får då och då under läsningen en känsla av att Julia Blackburn känner sig stå lite för nära Billie Holiday. Det är nästan som om hon vill skydda henne, så här snart femtio år efter hennes död.

Blackburn är även författare till två skönlitterära böcker och ibland kan hon inte låta bli att dramatisera och spekulera i vad Billie Holiday sagt och tänkt i ett visst ögonblick. Personligen tycker jag att boken inte vinner ett dugg på dylika "tilltag" utan de stör mest.

En stor sångerska

För att till sist återknyta till ingressen så är det min uppfattning att en sångare eller sångerskas storhet inte ligger enbart i röstens klang och omfång. Billie Holiday hade förmågan att kommunicera en låt till lyssnaren. Hon tog texter som i många fall var ganska banala och gjorde dem trovärdiga.

Holidays storhet som sångerska beskrevs en gång genom följande jämförelse: "När Ella [Fitzgerald] sjunger 'My man he's left me' tror man att killen har gått ut för att köpa bröd. Men när Lady sjunger kan man se hur killen går nerför gatan. Han har packat väskorna och han kommer *aldrig* tillbaka."

Att få folk att lyssna, att fortsätta lyssna, långt efter att man själv är död och begravnen – det är kännetecknet för en stor sångerska.